

MAGYAR-ROMÁN SZEMLE.

SZERKESZTI: **MOLDOVÁN GERGELY.**

A DÁKÓ-ROMÁN IDEÁL.

— Papiu Harian emlékirata. —

Romániában és nálunk azok, a kik a mi hazai román kérdésünkkel foglal koznak, mindig tiltakozni szoktak a dákó-román tendenciák ellen,

Ezek a tendenciák pedig tényleg fennforognak. Fényes bizonyíték e tekintetben Papiu Harian egyik emlékirata

Papiu Harian Sándor Bezdéden (Szolnok-Doboka megye) született 1827-ben. Tanult Marosvásárhelyt, Balázsfalvát és Kolozsvárt. A jogot 1849-ben végezte Kolozsvárt. Mint gimnaziumi tanuló Kolozsvárt 1845-ben szerkesztette a „Zorile” ciz:ni ifjusági lapot. 1848. év elején a m. vásárhelyi kir. táblánál kanczalista, Jánku, Butean társaságában. A forradalomban tevékeny részt vett. Balázsfalvát a „Szabadság mezején” tartott gyűlésben részt vett. tagja volt a komiténak 1850 és 1854. között a bécsi egyetem jogi karának hallgatója, Paduvában is tanult. — Ghica herezeg 1855-ben tanárnak hívta meg a jaszii jogi fakultáshoz.

1860-ban Moldova jogi tanácsosa lett; 1861-ben a bukaresti semmitőszék ügyésze; majd igazságügyi miniszter, akadémiai tag. 1879—1873. év közötti időben a politikával nem foglalkozott, annál többet írt. Főbb művei: „Istoria romanilor din Dacia superioară” (2 k). Sinkai élete és munkái (1870); a román történelmi emlékek kincstára (Tesaur de monumente istorice pentru romani)-stb. A nagy tevékenység tébolyban kergette, Döblingbe került, 1865-ben N.-Szebenbe hozták, a hol 1878-ban meg is halt.

Látható, Papiu nagy szerepet vitt a románok között. Nagy tanulságu férfi volt s a Dákó-Romania ideálnak valóságos rajongója. Halála után a román tu-

dományos akadémia megvásárolta könyvtárát. A kéziratok nem kerültek leltárba s azok között kutatván Crainic August ráakadt a kiadásban forgó emlékiratra. A kézirat 18 számozatlan oldalból áll; Papiunak sajátkezü írása, részint cziril, részint latin betűkkel írva. Oldalán ez áll: „Memoriul facut in luna Ianuarium 1860. pentru Pr.” (A Pr. számára 1860. január havában készített emlékirat). A Pr. principet, (herezeget) jelent. Ez a jelentés nyilván kitűnik az emlékirat ezen végsoraiból:

„Oh, románok herezege és Ura! Segitsen meg téged a románok geniusza, hogy böseséggel megtorold e halált (Mihály vajda megöletésére czéloz. Szerző.) s légy szerenesés végrehajtója a legnagyobb fejedelem és ur tervének, kit valaha Tráján Dáciiája birt! A Pr. nem más, mint Cuza, a két fejedelemség ura.

Crainic August az emlékiratot Tocilescu Gergely „Revista pentru istorie, archeologie si filologie” czimü folyóiratában. (I köt. 133—145. l.) 1883-ban adta közre, és így jutott Dákó-Romania ideálja, programja köztudomásra.

Mi ugy adjuk, a hogy az említett folyóiratban román nyelven közölve találtuk.

A román ideal.

Valamint a németek, szlávok és magyarok, hasonlóképpen a románok is birnak ideállal.

A román ideal: az összes románoknak egy politikai testben való egyesülése, azaz a Dákó-Romania.

A román és idegen írók rég népsze-

rüsitik ezen ideált. Mihály a vitéz, vette azt először munkálatba.

Ma, a mikor az összes népek kifejezett akarata nemzeti államokat alkotni, mikor minden erő mozgalomban van, midőn egy pillanat csodákat hoz létre a miket csak századok, de még századok folytán sem gondoltak lehetségesnek, ma semmi sem mondható lehetlennék.

Mindenesetre ha a németnek és a magyarnak szabad a Fekete-tengerig egy Németországot és egy Magyarországot hozni forgalomba, miért ne volna szabad a románoknak is arany álmára és annak esetleges megvalósítására gondolni?

Ha ezen álmom éppen olyan hamar megvalósítható nem is volna, mégis a románok minden tényének és mindenkor olyan jellegűnek kell lennie, hogy legalább a nagy eszmét, az egész román nemzet jövőjét ne kompromittálja.

A román tartományokat összevéve vagyis:

Románia, Moldova (Beszarábiával és Bukovinával).

Erdély (Bánáttal, Biharral, Mármarróssal a Tiszaig), 5730 négyszögmérő földterülettel bírnak.

Vagyis a románok által lakott Niszter, Duna, Tisza és Kárpát terület akkora volna, mint Olaszország vagy Nagy-Britannia, tiz millió néppel, melyből alig egy millió volna idegen. Ezen terület azonban kétszer annyi népet is tudna táplálni.

Am vizsgáljuk ezen eszményi államot először nemzetiségi, azután sztratégiai szempontból, a végén ám lássuk, hogy ezen állam, körülmények szerint lehetséges-e, vajjon Európa politikai érdekeivel ki lehetne-e azt egyeztetni, vagy nem?

Nemzetiségi tekintetben az ideális román állam egyike volna a leghomogénebbeknek egész Európában. Lakói mind románok; kompakt tömegekben; mindegyik egy nyelvet beszél, dialektusok nélkül; a Mármaros széléből való román értekezni tud a galieziai, vagy brailai románokkal, míg a velencei olasz nem érti meg sem a turinait sem a milanóit. Er-

dély egy millió románt számlál, kik között szótszórva él mintegy 200 ezer szász és német s alig 500 ezer székely és magyar. Bánát, Bihar, Mármaros a Tiszaig még egy fél millió románt számlál, hasonlíthatatlanul kevesebb idegent. Igaz, hogy a magyarok és szászok értelmesebbek és vagyonosabbak is, mint a románok, ezek azonban számukkal elnyelik őket s a vitézséget illetőleg nem mulják felül a magyarok a románokat. Stratégiai szempontból alig volna állam Európában a természettől kedvezőbb állapotban.

Dákó-Románia mint földrajzi egész, valóban rendszeres egészet képez.

A Tisza, Duna és Niszter, mint egy ezüst lánec veszi körül minden oldalról s egyuttal megvédi az idegen betörések ellen. A Duna (Danubius, salus Reipublicae) és várai megvédték a romaiakat a barbárok ellen, a románokat a törököktől. A Niszter és erődtítményei megvédték István vajdát a tatárok ellen; hasonlóképpen a Tisza is.

Erdély arany Kárpátai egész Románia protektorai volnának. A magas Erdély Dácia központján van, mint egy legerősebb s legfontosabb természeti erődtítmény. Központon lévén, természetesen uralja a Bánát és a Bihar térségeit a Tiszaig; uralja Moldova hegyeit és völgyeit s Olárország mély síkságát.

A ki ura ezen sztratégiai körpontnak, ura Erdélynek, ity körülmények között kevés bölcseséggel ur az egészen Tiszaig és a Feket-tengerig.

Oly hatalmas Erdély sztratégiai szempontból.

Azonban Erdélynek ezen hadászati fontosságát csak a régi romaiak fogták fel. Itt erősítették meg magukat, Itt e centrális Dáciában, Itt volt Sarmizegethussa, itt a gyarmatok s a fontosabb municzi-pinnok.

Ők tudták, hogy a ki bírja e várat, bírja az egész környéket. Az áthághatlan hegyek urai voltak a síkságoknak. A rómaiak nem voltak visszaverve, hanem jószántukból vonták ki legióikat Dáciából. A barbárok nem fogták fel

Erdélynek hadászati fontosságát s azért esett el egyik a másik után. S daczára annak, hogy a románok sem dicselkedhetnek azzal, hogy ama fontosságát ismerték volna, mégis az örökkévaló Kárpátok voltak minden időben a román nemzetiség menedékhelyei. Azon Kárpátokból kötött ki Negru Vóda; azokból Drágos. Ilés az, a ki elfoglalja az országot, s igen gyenge, a ki elvesziti, mert legnehezebb meghódítani s legkönnyebb megtartani azt. Ausztria császárai míg erősek voltak, (1516–1696.) a magyarokkal, a törökökkel, a románokkal veredtek meg, a míg urai lehettek Erdélynek. 1849 ben, mikor Puchner németjei és az oroszok Erdélyből Oláhországba huzódtak ki: Jánku, az irreguláris román legiók prefektje, vitézül megállott Erdély keleti havasaiban, elpusztította a szorosokhoz közeledő magyarokat s Kolozsvár és Bánffy-Hunyad vidékéig, kimondhatatlan félelemmel töltött be minden magyart egészen a Tisza partjáig; a Jánku támadásaitól való félelem miatt a magyarok nem tudták az Oláhország és Moldova felőli szorosokat megvédelmezni s így a németek és oroszok minden nehézség nélkül ismét ott jöttek be, a hol kimentek.

A ki ura Erdélynek, ura a román tartományoknak.

Ezt az igazságot nemesak az osztrákok, nemesak a magyarok ismerték. hanem ismerte azt Mihály, a vitéz is. Ez megünvén hol a török, hol a német, hol a Báthory alatti magyar vazallitást, elfoglalta Erdélyt; itt még fővárosát is megállapította, a honnan egész Romániát kormányozta.

O tempora! Az akkori románok nem értették meg Mihályt, a magyarok elárulták, Ausztria meggyilkolta.

De nemesak Mihály hanem, Oláhország és Moldova más urai is, István a nagy, Rares Péter és mások sorban egészen a fánárioták idejéig, igen jól tudták mily veszedelmesek Erdély urai a román fejedelemségekre nézve.

Innen látjuk, hogy a fejedelemségek többi jó urai is korán gondoskodtak

róla, hogyha Erdélyt nem foglalhatják, legalább uralják szorosait, egy-két várral bírván Erdélyben. Beszterce, Csicsó és Küküllővár, majdnem minden időben a moldvaiaké volt; Fogaras és Omlás az oláhországiaké. E mellett Moldova urai egyuttal Bukovina urai is voltak. Ha nem bírták volna Bukovinát s Erdélyben azon várakat, ha a fejedelemségek-akkori Kárpátszélei nem uralták volna Erdély szorosait és ha végre, a magyarokkal való háboru esetén, az akkori románok nem folyamodhattak volna a törökökhöz és a lengyelekhez: a fejedelemségek függetlensége az erdélyi uralkodókkal szemben nem lett volna fenttartható. Így azonban a függetlenség bizonyos alakban fentartott. És miként? Hol a törökök; hol a lengyelek segélyével, a körülmények szerint.

A mai fejedelemségek ausztrális széleivel miután elvesztették Besszarabiát, nem bírják Bukovinát; miután ugy Erdélynek Moldova (Ojtoz és Tölgyes), mint Románia feletti szorosai (Temes, Vöröstorony és Vulkán) Erdély urai birtokában vannak, úgy hogy a mikor ezek akarják, beléphetnek a fejedelemségekbe a nélkül, hogy mi is beléphetnének hozzájuk; ma, mondom, a tartományok stratégiai szempontból egy sokkal veszedelmesebb helyzetben vannak, mint az elmúlt századokban voltak.

A fejedelemségeknek Erdély nélkül nincs jövőjük Európában.

Azok Erdély nélkül haszontalan kétes hitelűek volnának s ez állapot mindaddig tartana, a míg csak Európa államai között váltakozó vetekedés és érdekellentét forogna fenn.

Erdélynek egyesülése a fejedelemségekkel megmentené ezeket a haláltól; létesítené a román állam rendszerét és Románia örök életének alapjait vetné meg.

És vajjon az egész román nemzet ily módon való egyesülése; egy nagy Románia, melynek középpontja Erdély volna, az esetben ha az a körülmények szerint létesíthető volna, vajjon kibékíthetné-e Nyugodt Európa érdekeit is?

Lássuk.

A mai Europa az olasz forradalom után, Europa keletén egy más forradalmat lát keletkezni. Európa már most egész komolysággal foglalkozik azzal, hogy vajjon melyek volnának a Keleten előkészülő forradalom eredményei?

Mi lesz Ausztriából és Törökországból, Magyarországból és a fejedelemségekből?

Egy pontban úgy tetszik hogy Nyugat-Europa államférfiai egyetértenek, abban ugyanis, hogy Európának a Dunánál egy hatalmas államra van szüksége, mindenestre egy hatalmasabbra, mint minők ma a fejedelemségek; egy oly államra, mely Oroszországgal szemben segítyt tudjon nyújtani az európai egyensúly fenntartásában.

Ezen dunai állam volna: vagy egy renegerált Ausztria egész a Fekete tengerig; vagy egy Magyarország a Fekete tengerig; vagy egy Románia a Tiszaig.

A mi Ausztriát illeti, kevés rokonszenvvel találkozok Európában. Mind a mellett komolyan beszélnek a Dunánál való kártalanításáról Velencezéért.

Ausztria elvesztvén Velenczét, kétséget nem szenved, minden erkölcsi és anyagi politikai, diplomáciai erőit összpontosítná, hogy később még fegyverrel is a kezében kiterjeszkedhessék a Fekete tengerig. Egyelőre lehet, hogy a román fejedelemségeknek valamely osztrák herczeggel az élén, a függetlenség árnyékát engedélyezné, a míg végleg magába olvasztaná őket. Így tett ő a 16-ik században Magyarországgal, így a 17-ik század végén Erdélylyel. Csak Oroszország nem tudottezzel egykönnyen kibékülni. Azonban ki tudja nem mutatkoznék-e egy más ekvivalens Oroszországra nézve. Anglia érdekeit csak nyerni tudnának.

A mi a Fekete tengerig terjedő Magyarországot illeti, ennek Európa politikusai között több barátja volna. A magyarok Európában ismeretebbek, mint a románok. Fényesebb történetük van, mint a miénk. Ők hazafiasabbak, mint mi, egyszóval a dőlyfös magyarok, mint

a mult században, úgy ma is igen veszedelmes szomszédok reánk nézve. Ha a magyarok egy Ausztria elleni forradalomból mint győzők kerülének ki, urai volnának Magyarországnak és Erdélynek és ezen utóbbi országból ualkodnának a fejedelemségek felett is. Ezek akkor alig tudnák függetlenségüket fentartani Ausztria legyőzőivel szemben. Európának pedig lehet, hogy nem volnának érdekei megvédeni minket.

Még van egy kombináció, a legigazságosabb s egyuttal Európára nézve a leghasznosabb is, fájdalom azonban, szerencsétlenségünkre Európában kevésbé népszerű.

Ezen kombináció szerint a dunai állam, melynek Európával együtt mérsékelnie kellene Oroszországot, sem osztrák sem magyar nem volna, hanem román állam: *egy Románia összetéve a fejedelemségekből, Oláhországból, Moldovából és Erdélyből a Tiszaig terjedő részekkel.* Ugy történelmi, mint nemzeti jogunk egy ily állam megalakítására sokkal hatalmasabb mint a magyaroké; egy állam egy ily állam inkább megfelelné Európa érdekeinek, mint a magyarok történelmi Magyarországa, összetéve magyarokból, horvátokból, szerbekből, szlovákokból, románokból és más népekből, azaz annyi heterogén elemekből, melyeket egy magyar államban egyesítve ugyancsak egy Magyar Ausztria-félét mutathatnának fel, mely minden pillanatban megzavarhatná Kelet-Európa nyugalmát.

Tudom, hogy Haemus-hegyig terjedő Romániáról beszélnek. Bulgária azonban szláv nyelvet beszél s aztán a Kárpát és a Haemus közötti völgy nem volna fentartható sem a Kárpátok, sem az Észak uraival szemben. Erdély és nem Bulgaria a legszebb és a legvitálisabb rész a széthasított román nemzet testéből.

Románok ura!

E nehéz időben vajjon mi a teendő?

a) *Bénn:*

1. Először és mindenekelőtt, bármely áron, szerveztessék, szaporitassék a haderő;

azután ismét a haderő; és

végre is a haderő szerveztessék és szaporítottassók.

A kormány nyerje meg a közvéleményt és a nemzet bizalmát:

2. jó igazságügygyel; és mindennek előtt

3. a fejedelem mindenképpen kísértse megnyerni a nép szívét: fölbirtokosítván a parasztot, hogy így a parasztnak érdeke legyen szeretni urát és hazáját s mind a kettőért harezolni legyen képes; a paraszt valódi román és nélküle egyetlen nagy dolgot sem lehet keresztül vinni.

4. Egyetlen nemzeti közoktatási központ tereintessék a fejedelemségekben: a nemzet valódi hazafiságának megvilágítására és növesztésére.

4. Növesztessenek a nemzet fináncziái: szükség esetében a zárdajavak szekularizálandók; a felajánlott zárdák ügye ne hogy idegenek által bíraltassék el, mert ez az ország kárára történnék, ez becsülete, méltósága és jogai ellen történnék Romániának.

6. A kormány tekintélye ekképpen növekedvén, az egyszer és mindenkorra vessen véget a cselszövénynek, mely a nemzet legvitálisabb részét emészti fel.

b) Künn:

1. fejedelem legjobb viszonyban álljon Olaszországgal és Franciaországgal. A román ügynökök juttassák eszébe a latin Európának, hogy ne hagyja el Kelet-Európa mindenkitől fenyegetett, úgy a németektől, mint a szlávoktól. lefegyverzett, római kolonusait. A román agensek ne szünjenek meggyőzni az olasz és francia kormányokat arról, hogy Erdély román tartomány. A kormány tartson írókat, a kik megmutassák Európának, hogy a fejedelemségeken kívül még vannak románok.

A román kormány idő előtt nehogy Oroszországgal, de még Ausztriával se rontsa meg a barátságot. Az Ausztriával való barátság azonban soha se menjen oly messzire, hogy a román kormányt, a románokra nézve nagyon veszedelmes két dologra rávehesse, s jele-

sen: a) nehogy valaha a román kormány beleegyezését adja abba, hogy fejedelemségek területén német kolóniák telepíttessenek le, legyenek azok bármely részéből a német államoknak, és b) nehogy beleegyezzen valamilyen kiterjesztésében, legyen az bármily esekély is, az osztrák konzuláris jurisdikciónak, mert a fejedelemségekre egyetlen konzulátus sem oly veszedelmes, mint az osztrák.

3. A külső dologra nézve nemcsak a kormányokkal, de a népekkel is jó lesz egyetértésben lenni. Az igazat megvallva a kormány jól eszelezkedik; ha még a magyarokat is meghallgatja; azonban mindenkor jussou eszébe az, a magyarok kiengecsztelhetetlen ellenségei a román nemzeti létnek, leginkább a Kárpátokon túli románoknak. A magyarokkal meg kellene értetni, hogy csak ők s a románok állanak Európa keletén a németektől és a szlávoktól körülveve. érdekükbe állna tehát békét hagyni az erdélyi románoknak, mert máskülönben sértő dolyfuk Ausztria karjaiba taszítja őket; s hogy jobb volna az erdélyi románokat egyenlő barátokul elfogadni és egy forradalom esetén jobb volna az erdélyi románokat még semlegesekül is birni, mint ellenségekül. Jól teszi a kormány, hogy a törökországi szlávok mozgalmait figyelemmel kíséri. különösen pedig a bolgárok, szerbek aspirációit stb.

Lehet hogy Európa keletének legközelebbi harezza a magyarok forradalma lesz.

Ha e forradalom győzedelmeskednék, megváltoztatháná Európa képét s a román politika helyzetét.

Ezen forradalom kezdetét vevén, mit csináljanak a szegény erdélyi románok? kikkel tartsanak ők? A magyarokkal? Ezek azt vitatják, hogy Erdély Magyarországé. A németekkel? Ezek mindig hűtlenek voltak! Független politika talán? Ninesenek azon helyzetben hogy, ilyet csinálhassanak.

Az erdélyi román arisztokraczia elmagyarosodott. Mai vezetői a papok és néhány irodalmi férfiú. Oh minő nép ez! Szébb minden románnál, erényesebb,

épebb, lelkesebb minden románánál és vitézebb mindenkinél. 1848-ban nemesak a férfiak, de élükön Pelagia Rosiával az aranyhegyek női is küzdöttek és kivívtak fényes győzelmeket. Minő csodákat lehetne csinálni e néppel, ha alkalmas vezetői volnának és volna egy nemzeti zászlója, hogy azt követhesse! Azonban fájdalom! E nép nélküli a vezetőket . . .
Nave sensa nautiero.

Az erdélyi románok ilyen körülmények között a fejedelemség felé vetnék tekintettüket innen várnák a jelt, mert csak innen várják szabadulásukat. Mikor Cuzát fejedelemnek választották, Erdélyben a románok lelkesedése talán nagyobb volt mint a fejedelemségekben. Egy magyar forradalom esetén lehetetlen, hogy a románok magyar minőségben küzdjenek, magyar név alatt, magyar dicsőségért; lehetetlen, hogy Erdélyt elárulhassák a magyaroknak, a mint ezt a magyarok kívánják. De éppen oly veszedelmes harcolni, mint 1848-ban a perfid németért is. Rájuk nézve a legóhajtan-dóbb volna a semlegesség: ezt azonban meg nem tűrnék a magyarok, a németek! A német ismét engedélyezni fogja Erdély egyesülését Magyarországgal és ezzel ismét a víszály magvait hinti a magyar és román között.

Egy belső ösztön kényszeríti az erdélyi románokat annak hívására, hogy kitörvén a magyar forradalom, a román fejedelemségek, annak folyama alatt, ölbe dugott kézzel állani nem tudnának.

A románok ura, ha nincs, alkosson utat és módot okosat; egy utat és egy módot, mely nehogy valamiképen veszélyeztesse a fejedelemségek lételét; egy utat, hogy Erdélyben láthassa magát a románok központján! Melyik volna az az ut és mód? Melyik az indok? Hogy segítséget vigyen a magyaroknak? talán a németeknek? vagy a románoknak; fenntartani Erdély semlegességét a magyar forradalom tartama alatt? Meg volna ezzel az ut, hogy ez esetben kikerültessek egy török, egy orosz invázió? Ezen kérdésekre csak a körülmények aktuálítása és különfélesége tudhatna felelni. Egy

dolog azonban több mint bizonyosnak tetszik előttem: hogy a Kárpátokon túli románok, férfiak és nők, öregek és ifjak mindnyájan készek volnának meghalni Cuza fejedelemért. Az erdélyi románok nemesak lelkesültebbek, hanem hűsegebbek és állhatatosabbak a többi románoknál.

Ráres Péter, mikor Erdélybe lépett, és vagy tizszer lépett be, mindenekelőtt a lengyelekkel békült ki, azután a tatárok felől biztosította magát, azután elment Erdélybe, állítván hogy a töröknek megy segítségül a magyarok ellen, néha a magyarnak a német ellen, majd a németnek a török és a magyar ellen; de mindig a románok javára, s mindannyiszor mint győző tért vissza, rendre, egyenként megvervén a románok szomszéd ellenségeit; hűtlenséget hánytak szemére, azonban a leghűtlenebbektől oda vetett hűtlenségi folt nem fogott Ráres Péteren.

Mikor Mihály, a vitézt 30,000 emberből álló hadserege élén belépett Erdélybe, s emberei között voltak lengyelek és kozákok, a törökök azt hitték, hogy Erdélyt az ők számukra foglalja el, és valóban Románia Mihály távollétében bántatlan maradt a törököktől. A németek, Erdély malkontentái, azt hitték, hogy Mihály őket a gyűlölt Báthory Andrástól jött megszabadítani; biztak tehát abban, hogy Erdélyt a németek számára foglalja el. Ezen Báthory, Erdély fejedelme azonban, ki röviddel azelőtt támogatta a Mihály elfogatására és török kézbeadására vonatkozó tervet, a nagyszombeni ütközet előtt alig tudott róla, hogy Mihály Erdélyben van. Mihály győzött. „Audaces Fortuna juvat“ s a győző Erdély ura lett. Nemsokára Moldovából elűzte Movilát és lengyeleit, s Gyula-Fehérvárról kezdte kormányozni mind a három tartományt. A török, a német és a lengyel vetélkedtek a követ- és ajándék küldésben és barátságát kérték ki. A magyarok és a lengyelek árulása, a németek véres hűtlensége, az erdélyi akkori románok tudatlansága s leginkább Mihálynak, a nagynak, igen nagy önbí-

zalma, megbuktatták akkor a románok hőseit és a román ügyet.

Oh, románok hercege és ura! Segítsen meg téged a román nemzet ge-

nusza, hogy bölcseséggel megtorold e halált s légy szerencés végrehajtója a legnagyobb fejedelem és ur tervének, kit valaha Traján Dáciaja birt!

A ROMÁN IRODALOM TÖRTÉNETÉBŐL

A román nép egyházi nyelve.

Azt állítják, hogy kezdetben a román keresztény egyházban a román nyelv és a latin betűk voltak használatban, s hogy ezeket a szláv befolyás csak a XI-ik században nyomta ki, bevezetvén abba a szláv nyelvet és a Cyrill-betűket. Semmiféle történelmi adat nem szól e mellett. A román nyelv és latin betűk használata bizonyára irodalmi mozgalmat támasztott volna; mint a szlávok, a románok is lefordították volna egyházi könyveiket s maradt volna fenn azon több századig tartó román nyelvi uralomból valami emlék, a mint fenmaradt a szláv népeknél is, de hát ezen román nyelvi uralmat támogató emlékeket egyáltalában hiába keressük.

Tudjuk, hogy keleten a románok által lakott helyeken a latin, görög és szláv nyelvek voltak egyházi nyelvek gyanánt elfogadva, a román nép a helyzet szerint tehát hol az egyik, hol a másiknak állott befolyása alatt, míg a XI-ik században a szláv nyelv és Cyrill-betűk uralma alá került egészen, melyektől csak 17-ik században kezd megszabadulni.

Román nemzeti kultúráról e században egyáltalában nem beszélhetünk, miután annak semmiféle emléke, hagyománya nem maradt hátra az utókorra.

Teljes bizonyossággal áll az, hogy a román nép jelesei, egyházi férfiai szláv és görög nyelven irtak és gondolkodtak kezdettől fogva, s hogy az egyházban a román nyelv először csak a XVI-ik s illetőleg XVII-ik században lép fel.

Befolyások a nyelvre.

A román nyelvészek ezelta, dák, trák, stb. hagyományok után kutatnak a ro-

mán nyelvben, ezek által is igyekezték a nyelv régiségét kimutatni. E hagyományok azonban ki nem mutathatók, a dákok elemek annál bevésőbbé, mert a dákok nyelvéről a tudós világ alig tud valamit. A trák befolyás, ha már az albán népet a trák nép maradványának tekintjük, különösen az ártikulus használati módjában, a számnevek megalkotásában egyes hangtani sajátságokban s több szónak átvételében nyilvánul.

A görög befolyás a szlávot megelőzte, s a szlávok előtt a keresztény hitben bizonyára a görögök erősítették meg a románokat, a mint ez a román nyelv szókinésében előforduló sok görög elem nyilván tanúsítja.

A magyar befolyás csak akkor lépett előtérbe, a midőn a magyarok a román néppel érintkezésbe jönnek. Hogyha ez az érintkezés a magyarok bejövetelével alkalmával történt volna; hogyha a román elem a honfoglalás óta egy sorsban részesült volna a magyarokkal, a hittérítési mozgalomnál fogva is, nagyobb forrasztó hatást gyakorolt volna a román elemre, bizonyára nyomait látnók a nyelvben, a néphagyományokban, a nyugati egyházhoz való ragaszkodásban, a mint ezt a magyaroknál látjuk. Ezen érintkezés azonban a nyugati és a keleti egyház között, beállott végleges szakadás után (1053 év) következik be, mert a román nép felvándorlásában a szláv befolyás alatt álló ugynevezett görög keleti hitet hozza magával és ahhoz híven ragaszkodik. Ezen érintkezés a 12-ik század felé következik be. A magyar nyelv befolyása az ó-korban kétségtelen, a mi szavak és szóképzők átkölesőzésében nyilvánul.

E kor végén már a török befolyást is észlelhetjük. A 14-ik század végén II. Bajazet már rettegteni a Balkánt s a román elemet abban kényben kapja. A török-kor végén az önálló román tar-

tományokat is legyőzi és hűbéreseivé teszi. Ily uton a török nyelv befolyása is kezdetét veszi a román nyelvre.

M. G.

A MACZEDONIAI ROMÁN NÉP SZOKÁSAI A GYERMEK SZÜLETÉSEKOR.

A számos szokás mellett, mely a maczedoniai románoknál tett utazásaim alkalmával gyűjtöttem, s a melyeket részben közzétettem, részben közzé fogok tenni, itt közlöm azokat, a melyek a gyermek születésekor vannak gyakorolva.

Mikor valamilyik asszony közel van a szülési időhöz, anyósa vagy pedig anya minden elővigyázattal vannak arra, hogy erről mit se tudjanak szomszédjai, vagy pedig rokonai; a vajadások első perceiben egy öreg bábaasszonyt hív, a kinek lopodzva kell a házhoz mennie, senki által sem véve észre, mert a nép azon a hitben van, hogy az asszony csak nehezen, tud szülni, ha a világ tud erről.

Azon egyszerű tény, hogy valamilyik asszonynak tudomása van a születésről, a maczedoniak hite szerint megmagyarázza a születés alkalmával előforduló kínos helyzetet, melynek könnyebbitése czéljából a vélt asszonyt oda hivatják, hogy szájából vízzel preczkelje be, vagy hogy ruhájának egy darabkájjal füstölje meg a vajadás állapotában lévőt, míg Vlaho-Clisura-ban csak azon szokás divik, hogy az oda hivatott asszony kihuzván ujjából a karikagyűrűt a vajudónak ujjára huzza fel.

Midőn szörny születik, azt hiszik hogy a nő valami ocsmány állatra tekintett, vagy hogy a szülőket nagy vétek terheli, a miért egész életüket bünbánatban és alamizsna adásban kell tölteniök, hogy a másvilágon jóban részesüljenek.

Ha a született gyermeknek valami jegye van a testén, akkor azt hiszik, hogy a terhes asszony lopott gyümölcsöt evett.

Midőn pedig a születés rossz és viharos időben esik meg, akkor a gyermek sok küzdelemnek lesz kitéve életében, míg ha szép időben esik meg a születés, akkor a gyermeket egész életében szerencse fogja környezni.

Bár minő nagy veszélyben is forogna az asszony születés alkalmával mégis nagyon, de nagyon ritkán fordulnak orvosi segélyhez, egészen a fanatizmusig tisztelvéni nőiességét

Ha az asszony fiu gyermeket szül, ezt jelentékeny eseménynek tekintik, mi miatt az egész háznak örömnapja van. A bábaasszony azonnal tudtul adja ezt az atyának, levevén fejről a fest (sipkát), midőn aztán az atya örömeiben megköszöni ezen tudósítást, pénzt adván neki; ellenkezőleg midőn leány gyermek születik, családöröme csekélyebb, és a bábaasszony ezt vigasztaló szavak kíséretében adja tudtul az atyának, a ki nejjével egyetemben megszorodik szívében.

Miután az atya tudósítva lön erről, azonnal egy tizenkét éves körüli gyermeket menesztenek a rokonokhoz és közelebbi ismerősökhöz tudtul adandó az esetet; az értesítették köszönetképpen a gyermeket öt- vagy tiz krajczárral ajándékozzák meg, a tehetősebbek többet is.

A születés után mindjárt meggyújtják a candelát a lehusának- az anyának szobájában mely 40 napig szünet nélkül ég, azután meghívják a lelkészt, hogy vizet szenteljen, a melylyel bepreczkeli a gyermeket, lehusa-t, anyát és az egész szobát, majd ezen szertartás bevégeztével a bábaasszony, lehusa és az összes

asszonyok, a kik a lelkész megérkezése előtt a szobában voltak, ezen szentelt vízzel megmossák kezeiket

Midőn az öreg asszonyok a lehusa szobájába lépnek be, lassan szokták mondani neki, majd erősebben, „jó hogy megsegített az Isten, hogy könnyen szülhettél.“

Midőn a látogatók haza idúlnak a lehusától, ez nem ad kezet velők sem nem mondja szokás szerint: tisztelet az otthoniaknak, vagy jó egészséget kívánok, hanem hallgat, az azért történik, nehogy a látogatók magokkal vigyék a fejét.

A csecsemőt, mihelyt napvilágot látott az anyja körül megtétettek az első gondoskodások, a bábaasszony langyos vízben fűreszti meg egy nagy réz edényben, megőrizvén attól nehogy fejét is víz érintse, mert ugy Magarozába, mint más vidékeken azon szokás divik, hogy csak miután betöltötte a gyermek az egy évet csak azután mossák meg a fejét is.

Vlaho-Clisurában a bábaasszony mihelyt megszületik a gyermek sóval azonnal hinti be egész testét, így hagyván tizenkét óráig, vagy még több ideig is, és csak azután fűreszti meg meleg vízzel, a melybe bort is tölt, fejét is megmosván, ez a gyermek egészsége czéljából történik.

Miután a gyermek megkereszteltetett fűresztő vizében büszűjokot tesznek, hogy szép legyen, ezüst pénzt, hogy gazdag legyen, és sót, hogy kedvelt legyen. A fűresztővizet tiszta helyre öntik ki, és rendesen nem a ház ereszen kívül, nehogy valamikép a párkákra öntessék, a melyekről alább fogunk szólani.

Ha azon eset elő adja magát, hogy az újdonszülött *burokban* szülessék, a mi nagyon ritkán fordul elő, mind örvendenek a házbeliek, mert a gyermek egész életén át szerenésés lesz, és hogyha az újdonszülött fiugyermek, a burkot félre teszik, mert azt hiszik hogy az megbecsülhetetlen talizmán, a mely képes megvédeni, életét azoknak, a kik veszélyben forognak és segítségül szolgál annak, a kinek birtokában van, minden olhajainak beteljesítésére.

Hogy ezen talizmán azonban azon erővel bírjon, szükséges hogy legelőbb is negyven napig az oltár alatt álljon, azután három különböző országnak három fővárosában legyen hordatva, az után egy hid alá kell rejteni, azonban ha lehet akkor midőn azon keresztül egy király, basa, egy érsek vagy más püspök fog keresztül menni, s ezt ismételni kell három különböző alkalommal, ezek után azon talizmán megkapja erejét s a kinek szüksége van rá használhatja, így például ha valaki törvényben áll s azt akarja, hogy a bíró igazságot szolgáltatson neki, magával veszi azon burkot, melyet előbb egy darab posztóba foglalván megvarja és egy selyemszállhoz függesztve nyakába vevén jobbfelől inge alá dugja el. Midőn megjelenik a bíró előtt s ez nem beszél kedvezően személyét illetőleg, akkor megszorítja kezével a burkot, ezt teszi hogy a bíró szavának ne legyen ereje messzebbre is kiterjeszkedni, hanem hogy hatás nélkül ott maradjon a törvényszéknél, ha pedig azt akarja, hogy a bíró őt meghallgassa, akkor leveszi kezét a burokról, hogy szava meg legyen hallgatva, gondolván magában: mily keletje van a császár, az érsek vagy a pasa szavainak, oly keletje legyen az én szavaimnak is.

Agyermek a háznál készített s mindkét végén pirossal szőtt gyapju ruhákban tartatik és kötővel köttetik keresztül, a melyhez ezüst vagy arany gyűrű van kötve.

Azon szoba ajtaja felé, a melyben a lehusa van, egy fehér és vörös ezérna szálból összefont szálát aggatnak, úgy hogy mindazok a kik a lehusát meglátogatják, ezen szál alatt lépjenek be; ez azért történik, hogy a gyermek legyen megóva mindazon ragados betegségtől, a melyeket netalán magokkal hoznának a látogatók. Hasonló szálát a jeggyűrűvel együtt visel a lehusa is, hogy a gyermek a megigézéstől legyen megóva. Ugy az ajtó feletti, valamint a lehusa nyakán levő szál 40 napig őriztetik meg.

Vlaho-Clisurában szokásbaa van, a lehusa ágya felé keresztben kötni egy

fehér és egy veres ezérna szálát, hogy így feje felett függjön mindig a szt. kereszt jele mivel neki negyven napig nem szabad keresztet vetni

Születés után másodnap, a rokon-ság látogatni kezdi a lehusát, de senki sem megy be hozzá üres kézzel, hanem ajándékképpen visznek faolajjal készített galuskákat, a melyeket *tigáni*-nak is neveznek, riskása, tálbafőttet, egy színes kendővel betakart üvegben piros bort, és másféle ételnemücket, hogy a lehusának sok teje legyen, mert hisz egy anya sem találta, a ki gyermekét dajka kézre bízta a simita a lehusa párnájára tétetik ezen szavak kíséretében: ezen esekély dolgot a csecsemő tejéért. Ha az újdonszülött fiugyermek, akkor megmondják: éljen, nagyot nőjjen, hogy együnk a lakodalmán és esőkoljuk meg koszoruját [menyegzőjét]; míg ha leány akkor mondják: éjjenek a szülők, éljen a kereszt-aya is szerencsével, és más alkalommal fiu gyermekhez jöjjünk.

Az első szoptatás csak 24 óra eltelte után történik és arra törekszenek, hogy ez a napfelkeltével egybecsések, a midőn egy szitába kenyeret tesznek s ezt a lehusa fejére helyezik, hogy sok teje legyen; néha a csecsbimbót egy karikán keresztül adják a csecsemő szájába, a szitába levő kenyérből pedig egy darabocskát letörnek borba mártván megcívés végett a lehusának adják.

A lehusa szobájából naplenyugta után nem visznek ki sem égő gyertyát, sem parázst, sem pedig egyéb más tárgyat, mert azon hiedelemben vannak, hogy ez maga után vonná a tej elvesztését; arra is nagy ügyelettel vannak nehogy a függönyök felemeltessenek, s így a lehusa más háznál világot pillantson meg, mert akkor elveszti tejét.

A lehusát nem hagyják egyedül szobájában a gyermek megkeresztelése előtt, de miután lefeküdt senkinek sem szabad hozzá bemennie. Lefekvés előtt a tükrök betakartatnak, azután tömjénnel füstölnek és az ajtók bezáratnak, ez a gyermek születésétől kezdve 40 napig történik.

A lehusa soha senkinek sem ad saját kezével pénzt vagy más tárgyat, mert azt hiszik, hogy ovvel tejét is átadja.

Születésre harmadnap nagy lakomát esapnak, és egy olyan tény bevégzéséhez fognak, a melyről azt hiszik, hogy a gyermek jövőjére, nagy befolyással van: egy 12 éves fiu- vagy leánygyermek, a kinek szülői életben vannak, keletlen tésztából egy kis pogácsát gyur, a melyet a tüzhely hamujában sütnék meg ezt aztán a csecsemő párnája alá helyezik, ott marad 40 napig; ha fiu gyermek akkor párnája alá tesznek még egy pénzes zacskót, fegyvert, könyvet, tentatartót, papírt, tollat és más olyan tárgyakat, a milyen pályák szeretnek a szülők, hogy lépjen; ha leánygyermek, a párnája alá tesznek gyüszüt tüt, ollót és más efféle tárgyakat. Azon éjjel mindnyájan korábban fekszenek le és az ajtók bezáratnak, a melyeket senkinek sem nyitják ki bárminő esetben is, mert azt hiszik, hogy azon éjjel jön azon három párka, hogy a *gyermeknek szerencsáját és sorsát határozzák el*; innen azon hit a népben, hogy az embernek soha sem kell megbotránkoznia azon, ha bárminő szerencsétlenség is éri, mert bármit is követett volna el, hogy megmeneküljön tőle, az lehetetlen lett volna, mert az *ugy volt megírva neki*. Azon esetben, ha azon háznál kutya is van, azt azon éjjelre a rokonokhoz vagy ismerősökhöz küldik el, nehogy ugatásával a párkákat eljessze s azok elfussanak.

Ezen három párkáról azt hiszik, hogy három fehérbe öltözött nagy lány vagy menyecske, a kik a kertben vagy az éresz alatt leselkednek, s éjjel az udvarban is elsétálgatnak; ezért azon szokás van, hogy ha valaki éjjel ki akar menni az udvarba, annak azonnal köhicselni és keresztet kell vetnie elmondván egy imádságot, *Mi-atyánkot* vagy *Szent vagy Isten*, ezt azért, hogy a három párka meghallván őrizkedjenek nehogy le legyenek taposva, a mi nagyon nagy véték lenne.

A születéstől számított 40 napon belül a lehusa nagyon őrizkedik, nehogy

háttal feküdjék a gyermekkel szemben, mert azt hiszi, hogy ha ezt tenné, akkor a gyermek sárgaságba esik. Ha esetleg a gyermek mégis beleesik ebbe a betegségbe, nyaka körül egy sárga és egy veres selyem szálát kötnek, kevés idő múlva azonban leveszik és egy rózsafára aggatják egy éjjelre, másnap leveszik onnét a veres szálát és ismét a gyermek nyakára kötik, míg a sárga szálát ott hagyják a rózsafán.

A gyermeket soha sem hagyják egymagára, és ha történetesen az anya a szomszéd szobába megy, akkor egy seprőt tesz mellé, a mely egy személynek a helyét tartja. Hisz másképen azt hiszik, hogy azonnal ott terem egy kísértet és egyedül lévén, azonnal kieseréli vagy (szárnyas egérré) denevérré változtatja át.

Az újszülöttet egy éves koráig nem fektetik arezával a hold felé, mert azt hiszik hogy ez elgyengíti.

Három éves koráig nem hagyják a tükörbe nézni, mert akkor ördögösségbe és epilepsiába esik.

Ha az újszülött sokat talál sirni egyfolytában, az asszonyok azt mondják hogy *holdkóros*, és hogy ne sirjon többet a következő babonás eszközhöz folyamodnak: egy tojást egy agyagfazékban törnek, a melyet az újszülött egyik ingével betakarva egy éjjelre a rózsafa alá tesznek ki. Ha a tojás eltűnik (megeszik a macskák, vagy más állatok) az asszonyok azt mondják hogy a hold ette meg és így többet semmi köze az újszülöttel, a kit abba az ingbe öltöztetnek és megszünik sirni. Ha a tojás nem tűnik el azonban, akkor az asszonyok megvizsgálják és ha kevés változást vesznek rajta észre, például egy kissé megszáradott, vagy megkeményedett, és ha azt vélik, hogy a hold következtében lett így, akkor ezt kiengesztelésnek hiszik a holddal, mikor aztán mind örvendenek, mert az újszülött inge gyógyító erővel bír és így gyógyításra alkalmas.

Midőn az anya azt akarja, hogy a gyermek ne legyen többé megóva a holdtól, akkor kiviszi és megmutatja neki

mondván: kicsinyen és gyengén adom neked, te pedig legényképpen ad vissza nekem! ezen pillanattól fogva a gyermek nem kerül el a holdvilágot és nem is fél hogy *holdkóros* lesz.

A csecsemő ruháit naplenyugta után nem hagyják udvarban kiterítve míg be nem töltötte az egy óvet. Azt hiszik hogy a tündérek, a kik nagyon szeretik a csecsemőket, betegséggel töltik meg a ruhákat, hogy aztán magokkal ragadják.

Miután a gyermek bekötöttet és a bölesőbe helyeztetett elaltatás végett, az anya ujjával szájából nyálat vesz megkenvén vele szeméit, ha meg van keresztelve háromszor keresztet vet rá és 40 napig orránál fogva huzogatja, hogy vig kedvű legyen.

Ha a csecsemő esetlegesen alvás közben nevet, akkor nem jó hogy anyja vagy más valaki rá tekintsen, mert azt hiszik, hogy akkor angyalával társalog, a ki mondja neki hogy: meghalt az atya, és ő azt feleli, hogy keveset bánja, és ha a nevetés után esetlegesen sir, akkor azt hiszik, hogy angyala mondja neki: meghalt anyád, a mire a gyermek elszomorodik, mert tudja, hogy az anyja jobban szereti mint az atya; valóban a macedonai anya leirhatatlan szeretettel szereti gyermekét, míg az atya távol van, hogy utolérje ebbe.

Nincs megengedve, hogy egy lehusa a másikat, a születés napjától számított 40 nap előtt meglátogassa. Ha ez azonban megtörténik, akkor azok egymás közt egy-egy kenyeret eszerének föl, a melyet 40 nap múlva egymásnak ismét visszaadnak.

Ha megtörténik hogy a lehusa elveszti tejét, akkor egy embert fogadnak, a ki a lehusa párnájára tett megemlített pogácsát elveszi és elviszi, hogy egy folyó vagy forrás vizében megáztassa s aztán átadja a lehusának megevés végett tejét visszanyerendő.

Az sem jó, hogy az anya gyermekének tenyerét vagy nyakszirtjét megcsókolja, mert első esetben a gyermek tolvaj lesz, második esetben rosszszá és engedetlené válik.

Midőn torakon csókolja az anya, ezen

szavakat mondja gyermekének: torkon esőkol anyád, hogy ne szomorkodjál ha az ajtó mögé kerülsz.

Midőn az anya elaltatás végett rengeti ezen bölcső dalt énekli el:

Nani, nani a bölcsőben,
 Hadd jöjjön az ajtótól a álom,
 Hogy torkon ragadja legényemet,
 S a kertbe vigye,
 A hol egy madár énekeljen neki:
 — Jól esik kis dedem
 Hogy oda tegyelek, a hová akarom én
 A kertben a rózsafa alá
 A rózsafa alá, a szegfü alá.

A gyermeket rendszeren hetednapra keresztelik meg, úgy számítván ki a dolgot, hogy az Vasárnapra essék, a midőn a jobbmóduak aztán nagy lakomát csapnak.

Ha előfordul azonban az az eset, hogy a gyermek megbetegszik és az élete veszélyben forog, s ha nem jöhet a lelkész azonnal hogy megkeresztelje, akkor az ott jelenlevő asszonyok megkeresztelik, vizet öntvén rá, az egyik közülök pedig keresztanyává lesz s mondja: A farkas egye meg, az ördög el akart téged ragadni keresztetlenül, apám, anyám keresztények valának, én is kereszténnyé leszek. Azután több imádságot mondanak el, így a *Mi-atyánkot*, *Szent vagy Uram szent vagy* és másokat.

Ha az újszülött keresztelenül talált meghalni, akkor a bábaasszony, a gyermek atyjával együtt eltemetik, de a temetőn kívül, koporsó nélkül csak egy gyalulatlan deszkára téve.

Sokásban van az, hogy a ki másznagy volt az legyen a keresztatyja is és csak azon esetben hívják mást, ha annak lehetetlen elmennie.

A keresztelés előtt három nappal, a keresztszülőknek többféle ajándékot visznek egy táblán: pálinka, takarók, tarisnyák, selyem kendők, és egyebeket; mind ezek be vannak takarva egy pántlikákkal kivarrt keszkenővel mondván a vivő a keresztszülőknek: tessenek a templomba keresztelőre; a ki ezen ajándékokat vi-

szi kap egy tál rizskását, tálbafőttet vagy pénzt.

A keresztelő mindig a templomban történik és a szülők nem vesznek részt; rendszeren senki más idegen nem vesz részt, csak azok, a kik *nohol* tal és *strapide* kkel lettek meghíva.

A nevet, a melyet a gyermeknek akarnak adni, a keresztanyán kívül előbb senki sem tudja.

A lelkész által végzendő keresztelés alkalmával számos gyermek gyűl a templomba, hogy meghallják a csecsemőnek adandó nevet, mihelyt meghallották azonnal futásnak iramodnak, s azon igyekeznek, ki-ki minél hamarább megérkezve megmondja a csecsemő anyának a nevet, a melyet az a keresztelés alkalmával nyert. Azon gyermek, a ki legelőbb megérkezve a szülőknek hírt adott köszönet képpen pénzzel jutalmaztatik meg.

Azon ajándékok, a melyeket a csecsemő keresztelés alkalmával kap, a következők: köntösöcske, harisnyák, csipkével ellátott selyem vagy gyapju sipka közepén egy arany pénz log; mindezen dolgokat Magyaravában a gyermek felszerelésének nevezik, míg Vlaho-Clisurában és egyebütt a gyermek ruházatának nevezik.

A keresztelés után közvetlenül még a templomban a gyermeket öltöztetik fel, fejére teszik a sipkát, aztán a keresztanya ölébe veszi két kezében pedig vörös és zöld csipkével diszitett égő gyertyákat tart és úgy megy a gyermekkel a lehusa házáig, midőn a lehusa szobájába lép a küszöbön egyik égő gyertyával keresztelt csinál, mondván: jó szerencsét kívánok a szülők örvendjenek, a gyermek éljen, hogy lakodalmánál jól ehessünk, míg ha a csecsemő leánygyermek, akkor mondja: legényt is adjon az Isten!

Ha utközben kialusznak a gyertyák, akkor azt hiszik hogy a gyermek szerencsétlen lesz, míg ha nem alusznak ki és szép idő van, akkor a gyermeket szerencse fogja környezni.

A keresztanya a gyertyákat egy ke-

nyérbe szurja, annak jeléül, hogy a gyermek tiszta szívé és gazdag legyen.

A keresztelő után közvetlenül szokásban van, hogy a gyermek áldozék, és ha azon pillanatban, midőn az Ur testét magához veszi nem nyöszörög, akkor a bábaasszony megesispi, vagy orránál fogva huzogolja, hogy sirjon, ezt azért, mert azt hiszik hogy sirásával kéri az Istent segitené keresztlényé lennie.

Mindazok, a kik a keresztelőre hivatalosak voltak, a lehusához mennek üdvözölni, a hol kávéval, pálinkával, lukumival, mohottal, strafidekkel, tiganival és borral kínáltnak meg, majd aztán asztalhoz ülnek.

Keresztelő után másnap a keresztaanya elmegy megfürösztteni a gyermeket, miután megfürösztette ölébe veszi s elmegy vele a lehásához mondván neki: Nesze tölem fiu, az Istentől keresztény.

A lehusa 40 nap alatt naplenyugta után nem megy ki a szobából. Midőn először megy ki az udvarba, mellét hajfürtjeivel takarja be, nehogy tejét veszítse el. Vlaho-Clisurában és egyebütt szájába fogja hajfonatait.

40-ik napon a szüléstől számítva, a lehusa a templomba megy, magával viszi a csecsemőt is, hogy a papir ruha alá aljon. Hazatértében szokásban van, hogy három kútnál elhaladva, mind a háromban bemártsa azon pogácsát, melyet szülés után harmadnap egy gyermek készített volt, mint fentebb említettük, s haza érkezvén azt megieszi, hogy bőségben legyen teje.

A lehusa a templomból nem megy rendesen egyenesen haza, hanem a legtöbb esetben a keresztanyához megy, a midő ez a gyermek keblére ezukrot és pénzt tesz, hogy kellemes szavu és gazdag legyen.

Midőn a gyermeknek első fogai mutatkoznak, buzát főznek, a melyet aztán a rokonok és szomszédok közt osztanak ki, miután abból vagy husz szemet ki vettek, a melyeket aztán egy veres ezérna szálhoz fűzve a gyermek nyakára kötnék, hordván azt a mig négy foga nő, aztán azt egy tiszta helyre dobják el.

Midőn a gyermek nem kezd járni a szokott időben, akkor jobb lábának nagy ujját összekötik bal lábának nagy ujjával egy veres gyapju szállal, aztán a gyermeket a küszöbre ültetik, úgy hogy egyik lába a küszöbnek egyik felén, másik a másik felén van, a kifeszített szálal pedig középen fejszével metszik el; azon pillanatban egy erről értesített asszony közeledik hozzá s kérdi: hát mit csinálsz ott? az anyja feleli: vágom (metszem) a gyermek félelmét.

Magaróvában és más helyt még ezen szokás is divik: két asszony kéznél fogva vezetik a gyermeket az udvar közepére, ott egy nyaláboeska vesszőt gyűtenek s miután spárgával összekötötték a gyermek hátára teszik, aztán a küszöbhez vezetik, a hol rá ültetik úgy, hogy két lába a küszöb két oldalán legyen, majd egy asszony lábai alatt szekerezzével kezdi vagdalni a vesszőket, mig a másik kérdi tőle: hát mit csinálsz ott? az feleli: vágom a gyermek félelmét; ezt ismétlik három szombat reggelén, az összevagdalt vesszők az utra dobatnak, hogy így a gyermek hamarébb járjon.

Midőn az anya gyermekét elválasztja egy diót ketté tör, egyik héjájában pedig három parázst helyez, a melyet tejjel olt el, majd ismét összeilleszti a hejjakat, úgy hogy ismét megvan az egész dió, ezt addig őrizi meg mig újra szül, mikor szülés után harmad nap közbe dobja, hogy sok teje legyen.

Ha egy családban a gyermekek nem élnek, hanem már kiskorukban elhalnak ezen esemény kikerülése végett szokásban van, hogy a bábaasszony a gyermeket mindjárt születése után, anya tudta nélkül, elviszi a templomhoz s annak küszöbénél ki teszi, hogy azt a templomból kijövők megtalálják, akkor a kinek kedve van felveszi a gyermeket s megkeresztelteti, a bábaasszony pedig a ki leselkedett vajjon ki veszi fel a gyermeket, látván ezt, a keresztatyához megy s megmondja kié a gyermek, a keresztatya haza viszi és átadja az anyjának, a ki most mint egy idegent fiának fogadja.

Ezen szokás is divik: a gyermeket az ablakon keresztül valakinek az ölibe dobják, s az anyja úgy teszi magát, mintha azt 5 vagy 10. krajezárért valakitől megvenné, behozván azt nem azon az ablakon, a melyen kidobatt, hanem egy másikon vagy az ajtón.

Vlaho-Clisurában az a szokás van, hogy a gyermeket mindjárt születése után

megméri, a mérlegnek egyik karjára a gyermeket, a másakra egy vele egyensúlyu követ helyezvén- úgy hogy a mérleg egyensúlyban legyen, aztán elviszik s kitesszik a templom küszöbére, hogy ott valaki megtalálja s megkereszteltesse, követvén a fent említett szokást, midőn elhalnak a családban a gyermekek

Burada T. Tiradar.

KARÁCSONYEST A ROMÁN NÉPNÉL.

A román nép hűségesen megtart minden ünnepet, de a karácsonyi és husvétii ünnepeket különösen megszokta ünnepelni. Míg a husvét általános ünnep, addig a karácsony inkább a fiatalság ünnepe. a mennyiben a véle járó ezeremóniák a fiatalságnak juttatnak legfőbb szerepet.

Mint minden nagy naphoz, úgy a karácsony megünnepléséhez is nagy előkészületeket tesznek.

November 26-án áll be a karácsonyi böjt, mely tart január 6-ig. Ezen idő alatt a legtöbben sem zsiros, sem tejes eledelt nem esznek, csak böjtöst, mely áll: paszuly, krumpli, aszalt gyümölcs s legfőleg még nyers káposztából.

De nemesak a táplálkozás-mutatja a böjti szezon. hanem a külső megjelenés is.

Böjtben, ünnepnapokon is többnyire csak a hétköznapi ruhában jelenik meg a nép; időöltése is mutatja a böjtöt, mert akkor a tivornyázások, lármás mulatságok elmaradnak s a felnőttek többnyire kártyázással töltik az időt, a fiatalság pedig szervezkedik a karácsonyi ünnepekre.

A szervezkedés mindjárt a böjt beálltával áll elő rendesen a fonókban, vagy más társas helyeken.

Ez abból áll, hogy a legények 4-esével, vagy 8-asával összeállanak s megállapítják, hogy hány s mely énekeket fogják elkántálni karácsonykor; azokat aztán minden este eléneklék és begya-

korolják mindaddig, míg tényleg velők sikra kell szállni.

Egy-egy ilyen csoport 8-10 éneket gyakorol be, hogy az ének csak a 10-ik háznál ismétlődjék. Az előkelőbbek és módosabbak a falu muzsikását is maguk közé veszik, kiknek kántálását a muzsika is kíséri, másokét pedig meg a tilinkó.

E szervezkedés böjtben a fonóda képét is megváltoztatja, mert míg máskor sikamlós sőt trágár beszédek is megengednek maguknak a legények a leányokkal szemben: addig böjtben az ilyenek elmaradnak, mert a kántálás, melyben a fonóban maguk a leányok is részt vesznek, s az ünnepekre való elkészülés onnan kiszorítja.

Minél jobban közeledik a karácsony, annál nagyobb szorgalommal és kitartással folynak az előkészületek is.

Az ünnep hetében már sem valamire való legényt, sem leányt nem lehet látni a fonóban. Akkor már mindenkinek otthon kell hogy legyen és végézzze a tenni valóját.

A leány kimeszeli a házat, rendbe hozza párnáit, abroszait, törölközőkendőit, lepedőit; előveszi ünnepi ruháit s azokat disziti, majd a sertést ölik le s előkészítik az ünnepekre stb. A legény meg a ház körül foglalokzik: fát vág, az udvart hozza rendbe, a trágyát összeszedi és összehordja, hogy az udvar tiszta és csinos legyen, mert hát ki tudja mit

hoz a farsang; végül ő is az ünnepi ruháját veszi elő s azt disziti meg, cziczomázza.

Ünnep előtt való napon szárazbójt lévén: akkor sem nem eszik, sem nem iszik egész nap senki sem, hanem a nők akkor sütik a család szükségletére, de még inkább a kántálók számára a karácsonyi kalácsokat.

Ez a kalácsütés nagy jelentőséggel bír különösen a fiatalság érzelmi világában.

Minden leány, kinnek ideálja van (már pedig hány van, a kinnek nincsen?) biztosan tudja, hogy udvarlója karácsony este el fog jönni kántálni s így igyekszik számára minél szebb kalácsot sütni.

A kalácsot buzalisztból készítik kóralakban, melynek átmérője körül belül 10—15 cméter. Van olyan leány, a ki csak délután, vagy estefelé süti a kalácsot, hogy még egészen melegen adhassa oda ideáljának a kalácsot annak jeléül, szerelme ő hozzá ép oly meleg, mint ama kalács melegsége, melyet átadott.

Mikor sütik a kalácsot, azt a példányt, a mely az ideálnak van szánva, külön teszik s mielőtt a kemenczébe tennek, a leány előveszi a tésztát s ideáljára gondolva, szive mélyéből lehel rá a tésztára, azután kóralakban összefonja s így teszi be a kemenczébe.

Ennek az a jelentősége, hogy mikor a legény megeszi a kalácsot, azzal együtt egyszersmind a leánynak szive mélyéből erőt legtisztább érzelmeit is magába veszi, melyek aztán a legényben is hasonló érzelmeket keltenek.

De, hogy ez sikeres legyen, sikerülni kell a próbának is, mely az átadással van összekötve.

A legények csoportosan járnak kántálni, de mikor kántálnak, nem mutatják magukat, mert a kántálás az udvarban, az ablaknál történik. Egy a csoportból ki szokott állani az ablakhoz és kérdi, hogy szabad-e dicsőíteni, (kántálni) mire természetesen igenlő választ kap a háziaktól s rákezdik a kántálást.

Viszont a leánynak sem szabad mutatkozni az ablaknál csak akkor, mikor a kántálók közt ki kell osztani a kalá-

csokat. Első sorban természetesen ideáljának adja oda a kalácsot, úgy kell azonban eljárnia, hogy már néznie sem szabad abban az irányban, hol az illető legény áll, hanem a sorsra kell bízni; hogy az átadás sikerül-e, vagy nem. Ha sikerül, az annak a jele, hogy a kiszemelt legény a sors által is tényleg neki van szánva. Ha pedig nem sikerül, az már rossz jel, a mi bizalmatlanságot szül a felek közt, de ez a nagy ritkaságok közzé tartozik, mert ez a próba mindig sikerülni szokott.

A kántálás már mindjárt estefelé kezdődik a gyermekekkel, 6-7 óra felé a nagyobbak, 8 óra tájban már maguk a legények is kántálnak.

Most képzelni lehet, hogy zug az a falu, melynek 2500 lakósa van s ezek közül mintegy ezer rákezd énekelni. A zaj ilyenkor oly nagy, hogy a harmadik falu határáig is elterjed.

A kántálás minden megszakitás nélkül éjjeli 12 óráig tart.

Éjjel felé többnyire figyelmesek szoktak lenni a kántálók a templom harangjának első kongására. Mikor megszólal a harang, mindenki keresztet vet magára s ezzel üdvözlük egymást.

„Most született Jézus az emberi nem Megváltója“.

Majd üdvözlések hallatszanak minden oldalról s így mennek a templomba az éjjeli istentiszteletre.

A templomba mindenki égő gyertyát tart a kezében; az előkelőbbek pedig keresztbefont hármas gyertyát égetnek.

Az istentisztelet után hazajövet ismét rákezdik a kántálást az utczán végig míg csak haza nem érnek, de most már nemesak a kántálók, hanem az összes nép.

Karácsony éjjelén megy végbe a leányok közt divó vizpróba is.

Az a leány, a ki kiszemeltjét minden áron magáévá akarja tenni: éjjeli 12—1 óra közt, mikor éjjeli misére harangoznak Eva kosztümben legalább vállig érő vízben tetőtől talpig megfürdik a falu patakjában.

Eredménye az ily fürdésnek az, hogy az a leány a ki kiállja a rettenetes viz-próbát *oly tiszta erkölcsű lesz mindig mint olyankor a víz — s oly hideg, és fagyos minden csábitással szemben mint a jég s mint ilyen czélját okvetlenül elfogja érni.*

Természetesen e vizpróba a legnagyobb titokban megy végbe; a fürödni akaró leány szándékát csak a legmeghittebb barátnéjával közli, de azért ha jól sikerül nem baj, ha az egész falu is tudja.

A karácsonyi énekek tárgyát legnagyobb részben a megváltó születésének hitsoriája képezi. De előfordulnak szárkásztikus részletek is, melyek a helyi viszonyokra vonatkoznak.

Igy pl. ha a kántálásért járó honoráriummal a kántálók nincsenek megelégedve, mindjárt rákezdik:

Gazda, gazda, gazda uram
Figyelj ide sok az ujjam
Kolbász, kalács legyen sok,
Mint az égen csillagok.

Kelj föl gazda ne aludjál
Tüzet alszik, ne álmodjál
Kalácsol, kolbász-, pálinkát hozz
Igy illik a gazdához.

Viszont ha a honorárium kielégítő, egy esomó dicsérettel halmozzák el aztán az illető házigazdát.

Marosán Viktor.

A BOJÁR ÁLMA

Barátságos laknak
Vendégei vannak;
De a gonosz háznak
Megrögzött lakói
Ilyet sohsé látnak.

A bojár egy napon
Nyughatatlan nagyon;
Fényes ebédet ad,
Összehívja a vár
Öregét és ifját.

Az ebédért nem vár
Jó szót a nagy-bojár,
Gyanus álmot látott —
Kéri vendégeit,
Fejtsék meg ez álmot:

„Az éjjel házamban,
Tiszta tó terült el,
Tükörén a sugár
Csak játszva merült el;
És partját a tónak
Arany övezte,
Az iv egyik végét
Sárkány-szem fedezte.
Az arany iven tul
Sötét bokrok álltak,

S itt ága terült el
Disszes almafának.
Szép ezüst virágot
Mutatott a szélnek,
Lombos ágai közt
Gerle madár fészek.
A fa koronája:
A galamb tanyája;
Az aljban: a nádnak
Terült el az árnya.“

Erre a vendégek
Álmát így fejték:
„Tiszta tó a házban:
A palotád, uram;
Az aranyiv pedig
Szerető nőd, ugy van!
A fa koronával:
Te vagy uram, magad;
Az ezüst virágok:
Őszbe vegyült hajad.
Gerle madár fészek:
Férjhez adó lányok;
Galamb-tanya: ifjak,
Harcra készen állók.
És a nád az árnyba:
Vendég-sokasága.“

Motdován G.

